

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **DE GOUDEN EEUW VAN HET CULTUURBELEID – EN DE TERUGVAL. NEDERLANDSE KUNST IN DE WERELD 1980-2013**

Impactanalyses zijn in de mode. Ze passen bij de *evidence based policy* die overheden tegenwoordig almaar vaker willen voeren. En die beperkt zich niet enkel tot het binnenlandse cultuurbeleid. Vorig jaar gaf de Vlaamse overheid nog de opdracht om de succesfactoren van de podiumkunsten in Vlaanderen in kaart te brengen. Eenzelfde oefening hebben Ton Bevers en zijn collega's gedaan voor Nederland, maar dan voor sectoren die doorgaans minder onder de aandacht komen: de Nederlandstalige literatuur, de architectuur en de beeldende kunst. De resultaten ervan zijn gepubliceerd in een lijvig boek.

Aan het begin worden de gemaakte keuzes verantwoord en toegelicht, zowel inhoudelijk als methodologisch. Drie decennia worden onder de loep genomen, van 1980 tot 2013. De jaren tachtig zien de auteurs als een kantelmoment wegens de globalisering die zich toen versneld doorzette en die – paradoxaal genoeg – ook een vernieuwde belangstelling voor de nationale identiteit inluidde. Precies dat was voor de auteurs, allen academici, de aanleiding om te onderzoeken hoe het met de Nederlandse culturele identiteit gesteld is in het buitenland, hoe die daar wordt gepercipieerd en hoe die geëvolueerd is. Over ongeveer honderd schrijvers, driehonderdzestig architecten en tweeduizend beeldend kunstenaars werd een schat aan informatie verzameld. De gevonden patronen van spreiding en waardering hebben de auteurs vastgelegd in tabellen en grafieken. Aan de hand van persanalyses gaan ze ook na wat nu de typisch Nederlandse eigenschappen zijn in de manier waarop Nederlandse kunst gepromoot en gepercipieerd wordt.

Voor iedere sector worden telkens drie verschillende brillen opgezet: de eerste is de institutionele bril van het beleid en zijn “beschermde kanalen”, de tweede die van het culturele veld met zijn *peers* en *professionals*. Tot slot wordt door de bril van enkele succesvolle topkunstenaars gekeken hoe zij hun weg gevonden hebben.

Ook al krijgen de drie delen evenveel aandacht, toch is de uitwerking verschillend in lengte en diepgang. Het verhaal van de Nederlandstalige literatuur is het best gedocumenteerd met data die ook betrekking hebben op Vlaanderen en die teruggaan tot de zestiende eeuw. De doorbraak kwam er echter pas vanaf 1995, toen Nederlands werk op grote schaal werd vertaald. Ineens verschenen Nederlandse schrijvers in buitenlandse boekenprogramma's op televisie en werden serieuze recensies gewijd aan hun werk. De publicatie bewijst uitvoerig het belang van een goed vertaalbeleid voor de uitstraling van de Nederlandstalige literatuur.

Wat blijkt nu uit de cijfers? Het aantal representaties – zoals tentoonstellingen, presentaties op biënnales, boekevenementen, e.d. – van Nederlandse kunst is in de afgelopen drie decennia vervijfvoudigd. Verder geldt voor alle

disciplines dat het belang van Duitsland enorm groot is, niet alleen als exportland maar ook als springplank naar de rest van de wereld. Het is een essentieel “tussenland”, waar bijna een derde van alle buitenlandse activiteiten plaatsvindt. Daarna volgen de Noord- en West-Europese landen, Groot-Brittannië, Noord-Amerika en tot slot Zuid- en Oost-Europa. Tevens blijkt een sterke binnenlandse reputatie nog geen garantie voor een grote buitenlandse uitstraling en vice versa. Willem Frederik Hermans mag dan een succesvol auteur in eigen land zijn, daarom is hij dat nog niet in het buitenland. Rem Koolhaas daarentegen staat bovenaan op de lijst van de meest “geëxporteerde” architecten, terwijl het in eigen land even geduurd heeft voor hij doorbrak. Ook blijkt het succes in het ene land niet altijd samen te gaan met succes in andere landen: kenmerken van de ontvangende cultuur spelen hierbij een rol. Opvallend is ook dat Nederland zich onderscheidt door een sterke publieke sector en een relatief zwakke private sector, toch zeker in de beeldende kunsten. Van de honderd Nederlandse kunstenaars die het meest in het buitenland exposeren, heeft meer dan de helft een zichtbaarheid van boven de 70 procent in de publieke sector. En opmerkelijk: kunstenaars die in dit publieke circuit carrière maken, zetten hun symbolisch kapitaal slechts in beperkte mate om in economisch kapitaal. Institutionele erkenning vertaalt zich daarom niet in commercieel succes.

Nederland kent dus een sterk georganiseerde cultuur. En dat is wellicht de belangrijkste reden waarom het boek geschreven is. De auteurs willen met het boek aantonen dat overheidsbeleid wel degelijk een belangrijk verschil kan maken op het vlak van internationalisering. De Nederlandse cultuursector is immers nog altijd niet gekomen van de drastische bezuinigingsgolf onder Halbe Zijlstra (2009-2012). Naast het belang van subsidies benadrukken de auteurs het belang van de ontwikkeling van een goed klimaat voor internationalisering, zoals aan het begin van de jaren 1990. Toen zorgde een aantal nieuw gecreëerde overheidsinstellingen voor een echte doorbraak van de Nederlandse kunsten: het Nederlandse Literair Productie- en Vertalingen fonds (1991) en het Vertalershuis (1991) stonden in voor een goed vertaalbeleid met zichtbaar resultaat. Op het gebied

van architectuur werden het Nederlandse Architectuur Instituut (1988), het Stimuleringsfonds voor Architectuur (1993) en het Berlage Instituut (1993) in het leven geroepen. Deze unieke postacademische werkplaats voor jong talent uit binnen- en buitenland heeft de architectuurcultuur in Nederland sterk ontwikkeld, met als gevolg een sterke profilering van de creatieve Nederlandse architectuur in de wereld. Voor de internationalisering van de Beeldende Kunst werd de Mondriaan Stichting (1994) opgericht. De post-academische opleidingen aan de Rijksacademie in Amsterdam (1985) en de Jan Van Eyck Academie in Maastricht (1987) stonden hoog aangeschreven en zorgden voor een goede wisselwerking met kunstenaars uit het buitenland. Deze nieuwe institutionele voorzieningen raakten in de loop der jaren steeds meer verweven met de professionele velden, zowel nationaal als internationaal, en hebben de internationale zichtbaarheid van en waardering voor de Nederlandse kunst in de periode 1993-2009 sterk bevorderd, zo blijkt uit de gegevens. De tweede helft van de twintigste eeuw was met andere woorden het tijdperk van de convergentie van staat, markt en kunstwereld. In die zin zouden we – één van de auteurs citerend – over de periode 1980-2009 kunnen spreken als de “Gouden Eeuw van het Nederlandse cultuurbeleid”.

Vanaf 2010 is het volgens de auteurs helemaal fout gegaan. De algemene economische crisis en de bezuinigingen op nationaal vlak hebben tot een sterke terugval geleid in de drie sectoren, maar vooral in de beeldende kunst, waar het aantal representaties in 2013 opnieuw op het niveau van 1999 stond. Reden genoeg om aan de alarmbel te trekken en er in de mate van het mogelijke iets aan te doen. Gezien het belang van Duitsland voor de verspreiding van de Nederlandse kunst, kijken we met spanning uit naar wat het gezamenlijke Nederlands-Vlaamse gastlandschap op de Frankfurter Buchmesse eind 2016 zal opleveren. Zeker nu er naast de letteren ook aandacht zal zijn voor de spreiding van de andere creatieve sectoren uit Vlaanderen en Nederland. Wie weet, zal het – zoals in 1993, toen Vlaanderen en Nederland ook gastland waren in Frankfurt – opnieuw voor een economische en culturele *boost* zorgen en brengt het ook Vlaanderen en Nederland cultureel opnieuw wat

dichter bij elkaar. Zeker op internationaal vlak is samenwerking aangewezen, en kunnen we elkaar versterken.

ANNICK SCHRAMME

TON BEVERS, BERNARD COLENBRANDER, JOHAN HEILBRON EN
NICO WILTERDINK, *Nederlandse kunst in de wereld: literatuur,
architectuur en beeldende kunst 1980-2013*, Vantilt,
Nijmegen, 2015, 496 p.
